

Herwig Lerouge

Domenico Losurdo en Zeev Sternhell over Edmund Burke, de man waarbij Bart De Wever zijn ideeën haalt

Op 9 december 2008 hield Bart De Wever, de leider van de Vlaams nationalistische N-VA, een toespraak voor studenten van de UCL in Louvain-la-Neuve over het thema "Politieke, sociale en economische ethiek." Daarin onthult hij dat zijn Vlaams nationalisme slechts een middel is om een zo conservatief, reactionair en rechts mogelijk Vlaanderen te creëren.

De Wever: "Eerlijk gezegd, de staatshervorming is een redelijk saaie materie die mij weinig boeit. De staatshervorming is slechts een middel en geen doel op zich. Het is een middel dat moet leiden tot een doeltreffende regering, maar ook tot een andere samenleving. Ik houd me vooral bezig met de ontwikkeling van ideeën over de wenselijke Vlaamse samenleving. Ik heb een boek gepubliceerd waarin ik het nauwelijks heb over de staatshervorming, maar wel over de conservatieve visie op enkele thema's."

De sociale en economische lijnen van De Wevers programma voor Vlaanderen zijn gekend. De twee vakbondsorganisaties hebben die pas nog eens onder de aandacht gebracht. Het ABVV verspreidt massaal een pamflet waarin ze aantonen dat regionalisering van de personenbelasting en van de vennootschapsbelasting - twee essentiële punten van het N-VA-programma - zou leiden tot meer ongelijkheid en verarming. Ze kanten zich tegen het programma van de nationalistische partij: het maakt het systeem van de sociale zekerheid kapot en schadelijk voor iedereen die moet rondkomen van een sociale uitkering. Het ACV uitte op zijn congres in Oostende dezelfde kritieken.

Maar deze antisociale plannen maken deel uit van een reactionaire, rechtser dan rechtse globale maatschappijopvatting. De Wever vond zijn inspiratie bij Edmond Burke, een Engels staatsman uit de 18^e eeuw en een groot tegenstander van de Franse Revolutie. Hij geldt als de grondlegger van het conservatisme. Al 200 jaar is Burke een inspiratiebron voor extreemrechts en zelfs voor de fascistten. De Edmund Burke society in Canada is een gewelddadige fascistische organisatie. Alle Amerikaanse neoconservatieven rond Bush jr. beroepen zich op Burke. Zelfs de N-VA blijkt deze gevaarlijke banden niet bijster te waarderen. N-VA -volksvertegenwoordiger Ben Weyts: "Hij heeft dat etiket opgekleefd gekregen en het plakt harder dan ik zou willen. Hij dacht dat hij met Burke een stuk een gat in de markt had gevonden. Ik weet niet of hij van alles even inhoudelijk overtuigd is."

In een vrije tribune in *De Standaard*[\[1\]](#) legde de leider van de N-VA uit waarin hij precies van Burke zijn leidsman heeft gemaakt. De Wever geeft toe dat Burke zich in een kwestie heeft vergist: de democratie, de rechten van de mensen hebben niet geleid tot barbarij. Maar De Wever behoudt van zijn meester Burke wel de overtuiging "dat een samenleving inderdaad in wezen organisch is en dus niet maakbaar".

De Wever: "De voornaamste kritiek van Burke op de Franse Revolutie was de brute omverwerping van de bestaande orde vanuit de illusie een geheel nieuwe samenleving te kunnen creëren op basis van de rede. Volgens Burke is de samenleving geen product van de menselijke rede, maar een orde die op organische manier is geboren, gekleurd door de 'geest voor religiositeit' en de 'geest van de gentleman'. Opgebouwde tradities en instituties, zoals het gezin, de school of de kerk, staan boven de aspiraties van het individu of de massa. De collectieve zoektocht naar zagezegde vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid zal de mens onvermijdelijk doen eindigen in barbarij en conflict. Echte vrijheid, niet de vrijheid om te doen wat je wil, maar de vrijheid om te doen wat je behoort te doen, is te bereiken via gehoorzaamheid aan tradities en instituties: de erfenis aanvaarden, goed beheren, indien mogelijk verbeteren en vervolgens doorgeven."

De Italiaanse filosoof en historicus Domenico Losurdo^[2] maakte, in een interview op *Fête de l'Humanité* in 2007, een analyse van de redenen waarom Burke de Franse Revolutie aanvalt en ondertussen de Amerikaanse Revolutie bewondert.

Losurdo: "Nog voor de Franse Revolutie (1789) stelde de Amerikaanse Revolutie (1775-1783) dat zij het principe van gelijkheid tussen de mensen uitdrukkelijk wil bevestigen. Maar [...] iedereen weet dat de Indianen uitgeroeid werden. [...] Bijna al de eerste presidenten van de Verenigde Staten hadden slaven in hun bezit: Washington, Jefferson - de auteur van de Onafhankelijkheidsverklaring - en Madison, een van de belangrijkste auteurs van de Grondwet van de Verenigde Staten. En [...] de slavernij bleef in de Verenigde Staten bestaan tot in 1865. Maar zelfs na de formele afschaffing van de slavernij [...] is de blanke suprematie, de raciale staat in de Verenigde Staten echter niet verdwenen. In de jaren 60 van de 20^e eeuw waren er nog veel staten van de Verenigde Staten, waar seksuele betrekkingen en huwelijksrelaties tussen blanken en zwarten een misdrijf waren. [...] Het is de Franse Revolutie die leidde tot de grote slavenopstand van zwarten in San Domingo. [...] Later werd de slavernij door Bolivar afgeschaft in bijna heel Latijns-Amerika."^[3] Het is de Franse Revolutie die het gelijkheidsbeginsel heeft bevorderd, niet de Amerikaanse revolutie.

En Burke was niet voor gelijkheid. Hij formuleerde een frontale aanval op het universele concept van de mens, op het beginsel dat alle mensen gelijk zijn. Losurdo: "Voor de Oktoberrevolutie is, na de Franse Revolutie, begonnen met de ontwikkeling van een universele mensopvatting. Burke heeft dit concept op twee manieren proberen te vernietigen. Eerst door te stellen dat het geen zin heeft om over de mensenrechten op zich te praten; hij zegt dat hij het liever heeft over de rechten van de Engelsen. Tegenover het Franse revolutionaire principe van de mensenrechten stelt hij het principe van de rechten van de Engelsen. Ten tweede, op internationaal niveau, plaatst hij de beschaafde volken tegenover de primitieve volken. [...] Wanneer hij het heeft over de arbeiders, neemt hij de definitie van de Klassieke Oudheid voor een slaaf over. Om het land te bewerken stonden aan de zijde van het stemloze werktuig (de ploeg), het semivocale werktuig (de os) en ten slotte het vocale werktuig, dat wil zeggen de slaaf. Burke praat over loonarbeiders en duidt hen aan met de Latijnse uitdrukking *instrumentum vocale*, dat wil zeggen een werktuig met als bijzonderheid dat het praat, maar wel een werktuig!"

Sindsdien vinden alle reactionairen dat Burke deze grote verdienste heeft gehad dat hij is opgekomen tegen de universele mensopvatting. Losurdo: "De Europese reactie en zelfs het nazisme hebben dikwijls verwezen naar Burke. Burke - zo stellen ze - heeft de verdienste gehad het universeel concept van de mens neer te halen, het gelijkheidsidee af te breken." De ideoloog Spengler, een groot bezieler van de nazi's, bewonderde hem. Losurdo: "Spengler geeft de beste uitleg voor de politieke redenen van de populariteit van Edmund Burke in nazi-Duitsland. Hij looft namelijk Burke om het feit dat hij de figuur van de 'mens' als dusdanig onderuit heeft gehaald [...]: de mensheid, zo zegt hij, is ofwel een zoologisch concept, ofwel een inhoudsloze term."

De Israëlische historicus, Zeev Sternhell, legt in zijn boek *Les anti-Lumières: Une tradition du 18e siècle à la guerre froide* (De anti-Verlichting. Een traditie van de 18e eeuw tot de Koude Oorlog)^[4] uit hoe zich sinds de geschriften van Edmund Burke, gelijktijdig met de beweging van de Verlichting in de 18e eeuw, een politieke cultuur tegen de Verlichting ontwikkelde. De anti-Verlichting verheerlijkt overal de tradities. Ze beschouwt de mens als een onderdeel van de natuur en de samenlevingen als bomen. Sternhell toont aan dat bij de anti-Verlichting geen sprake is van een sociaal contract, maar van een feitelijkheid die zich overal opdringt aan het individu en waarvoor het respect moet tonen. "Terwijl de Franse Verlichting [...] de grote intellectuele revolutie van de rationalistische moderniteit voortbrengt, schrijft Sternhell, propageert de anti-Verlichting een andere moderniteit, gebouwd op de verering van alles wat de mensen onderscheidt en scheidt - de geschiedenis, de cultuur, de taal -, een politieke cultuur die aan de rede zowel het vermogen als het recht ontzegt het leven van de mensen vorm te geven. [...] Men betreurt de verdwijning van de geestelijke harmonie die het weefsel van het bestaan van de Middeleeuwse mens vormde. [...] Men wil terug naar de tijd waarin het individu tot het uitblazen van zijn laatste adem

geleid werd door de godsdienst, de landbouwer of de ambachtsman slechts leefde voor zijn beroep, op elk ogenblik door de samenleving werd omkaderd en alleen bestond als een radertje in een oneindig ingewikkelde machine waarvan hij de eindbestemming niet kende. Gebogen over het land zonder zich vragen te stellen, vervulde hij zijn rol in de vaart van de menselijke samenleving. De dag waarop de mens een individu is geworden met natuurrechten, in plaats van een eenvoudig onderdeel van een gesofistikeerd mechanisme, is het moderne kwaad geboren. [...] De anti-Verlichting streeft naar de restauratie van deze verloren eenheid. Zo wordt de horizon van het individu beperkt door de dwangbuis waarin zijn cultuurgemeenschap hem opsluit.

En dit was geen academische discussie. Van bij Burke en Herder trekt hij de intellectuele lijn van de anti-Verlichting rechtstreeks door naar figuren als Charles Maurras, de godfather van het Franse fascisme, en Oswald Spengler, wiens invloedrijke boek *De ondergang van het Westen* (The Decline of the West) bijdroeg aan de ondermijning van de Weimar Republiek. In het begin van de 20^e eeuw, schrijft Sternhell, "daalde de anti-Verlichting af naar de straat", met catastrofale gevolgen voor de wereld en in het bijzonder voor de joden.

Volgens Z. Sternhell zijn de aanhangers van de Verlichting, in al hun verschillende varianten, verenigd in het gemeenschappelijk doel "het individu te bevrijden van de dwang van de geschiedenis, van het juk van de traditionele en niet op hun juistheid onderzochte overtuigingen". De tegenstanders van hun kant (van J.-G. Herder tot en met Samuel Huntington) maken een ander politiek en sociaal project tot het hunne, gebaseerd "op de verering van alles wat de mensen onderscheidt en scheidt - de geschiedenis, de cultuur, de taal -, een politieke cultuur die aan de rede zowel het vermogen als het recht ontzegt het leven van de mensen vorm te geven".

Ziedaar waar De Wever zijn inspiratie haalt.

Herwig Lerouge is hoofdredacteur van Marxistische Studies.

[1] *De Standaard*, 16 augustus 2003.

[2] Domenico Losurdo is professor in de filosofie en de geschiedenis te Urbino in Italië. Hij is een kenner van de Duitse filosofie en de politieke geschiedenis van het liberalisme, waarover hij een kritische studie heeft geschreven. Hij maakt daarin een historische balans op van het huidige tijdperk, van de Amerikaanse Revolutie en de Franse Revolutie tot aan de Oktoberrevolutie en de revoluties tegen het kolonialisme en het imperialisme. Hierin bespreekt hij ook Edmund Burke, de conservatieve denker waarbij De Wever inspiratie zoekt.

[3] Valère Staraselski, Gesprek met Domenico Losurdo, *Fête de l'Humanité*, 2007.
<http://www.comite-valmy.org/spip.php?article484>.

[4] Zeev Sternhell, *Les anti-Lumières: Une tradition du 18e siècle à la guerre froide*, herziene uitgave, Folio histoire, nr. 176, Gallimard, 2010, p. 28-29. [ISBN 978-2-07-031818-6]